

Savez udruga studenata s invaliditetom žali se da Sveučilište u Zagrebu odbija svaku suradnju s njima

OBJAVLJENO PRIJE 5 DANAPIŠE BILJANA BAŠIĆ

S Denisom Marijonom, predsjednikom Hrvatskog saveza udruga za mlade i studente s invaliditetom (SUMSI) razgovarali smo o mladima s invaliditetom. Naglasak u razgovoru je (ne)zapošljavanje mladih osoba s invaliditetom, jer su glavne aktivnosti SUMSI-ja zapošljavanje tih mladih osoba, kao i edukacija poslodavaca o poticajima koje obje strane mogu ostvariti.

SUMSI organizira i razne radionice za djecu u školama o osobama s invaliditetom, Forum teatar/Boal – projekt o kreativnijim i inkluzivnijim mogućnostima rješavanja nasilja nad osobama s invaliditetom i mladima, kao i niz drugih aktivnosti kao što je projekt Zaželi namijenjen zapošljavanju teže zapošljivih žena kako bi se starijima i osobama s invaliditetom osigurala pomoć u svakodnevnim aktivnostima. Marijon je i sam prošao kalvariju, dugotrajno liječenje nakon nesretnog događaja, a danas je osoba u invalidskim kolicima s angažmanom u udruzi.

Kaže kako je jedan od od ključnih problema na koji upozoravaju posljednjih 20 godina, kvaliteta obrazovanja osoba s invaliditetom, a drugi problem je nedostupnost, odnosno raspoloživost socijalnih usluga kao što je prijevoz.

Na probleme sa školovanjem obrazovanjem upućuju i podaci HZZ-a o srednjoškolskom obrazovanju djece s invaliditetom. Prema tim podacima, najveći broj preporuka za nastavak daljnjeg obrazovanja u srednjim školama djeci s invaliditetom u školskoj godini 2022/2023, izdano je za dvogodišnje i trogodišnje strukovne programe (više od 10.000 preporuka, odnosno 65 posto), oko 5000 preporuka izdano je za četverogodišnje i petogodišnje strukovne programe, što je oko 31 posto, a samo 565 preporuka, odnosno oko 4 posto, izdano je za gimnazijske programe.

Među dvogodišnjim i trogodišnjim strukovnim programima, učenicima s teškoćama u razvoju najčešće je preporučivan obrazovni program kojim se stječe kvalifikacija kuhara, zatim slastičara, prodavača, automehaničara te frizera. Od četverogodišnjih i petogodišnjih strukovnih programa, najveći broj preporuka izdan je za obrazovni program kojim se stječe kvalifikacija ekonomista, komercijalista, tehničara za računalstvo, hotelijersko-turističkog komercijalista te web dizajnera. Od gimnazijskih programa, učenicima s teškoćama u razvoju najčešće je preporučivana opća gimnazija, nakon čega slijede jezična gimnazija, prirodoslovno- matematička gimnazija, klasična gimnazija te prirodoslovna gimnazija.

S kakvim se problemima susreću studenti i mladi s invaliditetom nakon završenog školovanja? Pitanje je općenito, no ako biste mogli konkretizirati.

Nakon završetka srednjoškolskog obrazovanja, kao i kod populacije bez invaliditeta, i u ovoj se populaciji dio odluči za nastavak školovanja, dio za posao, a dio ni za što od toga. Uvijek postoje neki srednjoškolski programi za koje se obrazuju osobe s invaliditetom, a koji nisu toliko traženi na tržištu rada, ponajprije zbog razvoja tehnologije (npr. telefonski operater).

Većina se studenata s invaliditetom odlučuje na studij izvan mjesta prebivališta, odnosno u nekom većem gradu jer imaju više mogućnosti i bolja je pristupačnost, zbog čega su samostalniji. Zbog toga se nakon studija dio njih susreće s problemima povratka u mjesto prebivališta koje im najčešće ne pruža dovoljno dobre uvjete za samostalan život. Ako se odluče ostati u mjestu studiranja, neki se suočavaju s problemom pronalaska pristupačnog smještaja. Uz smještaj, jedan je od najčešćih problema i dugotrajno, teško pronalaženje posla.

Kako funkcioniraju uredi za studente s invaliditetom pri sveučilištima? Takav ured postoji pri Sveučilištu u Zagrebu, a i drugdje. Pomažu li dovoljno studentima s invaliditetom?

Uredi za studente s invaliditetom na žalost pružaju puno manje podrške no što se to planiralo pri njihovom osnivanju. Izuzetak su dobra praksa – npr. Ured za studente s invaliditetom u Rijeci koji je uspješan i mogli bi reći onaj u Splitu, čiji je voditelj Ivan Bogdanović, i sam slijepa osoba, vrlo aktivan i sposoban.

Tako opet veći dio podrške ostaje na udrugama i obitelji studenata s invaliditetom. Dobro je kad udruge i uredi surađuju, ali na žalost jedino na Sveučilištu u Zagrebu to nije slučaj. Svaki pokušaj suradnje je odbijen od strane Sveučilišta.

Koliko se studenata s invaliditetom upisuje izvan upisne kvote na fakultete, na koje fakultete najčešće?

Studenti s invaliditetom ponekad ne odabiru fakultet koji bi stvarno željeli, već onaj koji im je pristupačan što arhitektonski, što za daljnji rad ili zbog blizine stanovanja.

Često se radi o društveno-humanističkim fakultetima u kojima će moći većinom raditi na računalima i koji ne zahtijevaju nužno odlaske na različite lokacije (ekonomija, pravo, socijalni rad, novinarstvo, politologija, informacijske znanosti, komunikologija, psihologija, pedagogija, rehabilitacija, jezici...).

Koliko novi Zakon o osobnoj asistenciji utječe na mlade s invaliditetom, odnosno ima li pomaka ili se možda čak i nazaduje u pravima?

Zakon o osobnoj asistenciji obuhvaća više usluga poput osobnih asistenata, videćih pratitelja, znakovnih prevoditelja, a i asistenata u nastavi. S obzirom da su sve navedene usluge do sad (odnosno još uvijek) provedene pod različitim uvjetima definiranim od strane donatora, vidimo značajne prednosti kada se sve odredbe Zakona počnu stvarno i primjenjivati.

Prva prednost je izmjena pravnog statusa korisnika – od korisnika na projektu u korisnika zakonom predviđene usluge, a na koju se ostvaruje pravo nakon vještačenja. To je bio problem posebice kod mladih s invaliditetom koji su nakon navršениh 18 godina trebali čekati da se oslobodi mjesto na nekom projektu, pa da budu uključeni u sustav primatelja usluge. Na žalost, mladima s invaliditetom koji nisu u sustavu redovnog obrazovanja, a mladi su od 18 godina, niti zakonom nije predviđena osobna asistencija. No, i ovakvo rješenje uvelike olakšava pristup podršci mladima koji su do sad gubili ključne mjesece ili čak godine

pri izlasku iz srednje škole/punoljetnosti a tada im je potrebna možda najveća podrška ikad prilikom početka studiranja ili prvog zaposlenja.

Isti problem nastaje kod mladih studenata s invaliditetom koji se vrata sa studiranja u inozemstvu, te čekaju da netko izađe iz projekta kako bi ponovno počeli koristiti uslugu koju su imali prije odlaska i za vrijeme studiranja u inozemstvu.

Druga prednost je individualni pristup pri procjenjivanju potrebe, odnosno sati usluge koji je trenutno značajno ograničen na 20 odnosno 40 sati tjedno rigidnim kriterijima po kojima su svi korisnici dobivali isti fond sati. Čak i u slučajevima kada im 20 sati tjedno nije bilo neophodno. Na žalost, zdravstvena stanja nekih osoba zahtijevaju bitno veći obuhvat podrške koji je ipak donekle obuhvaćen Zakonom.

Treća prednost se odnosi na mogućnost korištenja usluge u inozemstvu prilikom kraćih odlazaka što trenutno nije moguće, pa čak i za usluge financirane iz Europskog socijalnog fonda.

Negativni efekti svakog zakona tek će se vidjeti kada krene pružanje usluge po novim kriterijima. Među rizicima možemo izdvojiti vještačenje koje bi trebalo biti gotovo u roku o 15 dana od predane prijave, zatim uključivanje velikog broja pružatelja usluga koji do sad nisu provodili projekte osobne asistencije, zatim cijena usluge definirana na starim podacima, a ne trenutnom stanju na tržištu rada i općenito troškovima roba i usluga, raspoloživost radne snage s adekvatnim obrazovanjem predviđenim Zakonom i brojni drugi izazovi koji će se, nadamo se, uspješno riješiti prije pune primjene Zakona.

Što biste prvo promijenili vezano za studente i mlade s invaliditetom, odnosno, što vam je najvažnije?

Najvažnije je da se ti ljudi na sve moguće načine što aktivnije uključe u društvo. Puno više od svih zakona nam pomaže razvoj tehnologije. Danas su gotovo svi povezani na raznim društvenim mrežama, bez obzira jesu li osobe s ili bez invaliditeta. Također, svi sadržaji na internetu morali bi biti (društvene mreže i jesu) pristupačne slijepim osobama; uz pomoć čitača ekrana i govorne jedinice. To je u stvari ogroman iskorak u inkluziji osoba s invaliditetom. Također, razvoj tehnologije doprinio je tome da su osobe s tjelesnim invaliditetom mobilnije. Odnosno, sve im je lakše prilagoditi osobna vozila. Međutim, sve te dodatne preinake moraju samostalno plaćati i u tome ne sudjeluje ni država ni HZZO, što je još uvijek veliki problem. Na kraju, veliki je problem takozvano politikanstvo. Odnosno, kad se na nivou ministarstva, države ili sveučilišta predstavlja da postoji nešto što u praksi ne funkcionira. Time se radi veća šteta nego da se otvoreno kaže da to ne funkcionira.

Fakulteti su iznimka, i većinom imamo dobra iskustva s njima i njihovom iskrenom željom da pruže stvarnu podršku svojim studentima s invaliditetom.

Kako ocjenjujete zakon prema kojem poslodavci moraju zaposliti osobu s invaliditetom ako imaju najmanje 20 zaposlenih? Odnosno, ako ne žele zaposliti takvu osobu, onda moraju uplaćivati naknadu u državni proračun.

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom iz 2013., značajan je iskorak u odnosu na prethodno zakonsko uređivanje poticaja i općenito zapošljavanja osoba s invaliditetom, te je nakon tri izmjene Zakona i većeg broja izmjena pratećih pravilnika, konačno doveo do bitnog smanjenja broja osoba s invaliditetom koje su prijavljene u evidenciju nezaposlenih pri HZZ-u. Kad razgovaramo s potencijalnim poslodavcima osoba s invaliditetom, dojmimo da zapravo nema adekvatnih osoba s invaliditetom koje bi se željele zaposliti na radnim mjestima koja im nude ili pak ne znaju kako doći do njih. To je istovremeno problem i kod mladih osoba s invaliditetom koje ne znaju ili ne mogu pronaći potencijalne poslodavce.

No, Zakon je, uz sve svoje nedostatke kojih ima podosta, doveo do toga da poslodavci koji imaju obvezu plaćanja, gotovo da nemaju koga zaposliti, dok oni koji zapošljavaju osobe s invaliditetom primaju adekvatne mjere koje im omogućavaju zapošljavanje dodatnih osoba s invaliditetom.

Ono što smo na žalost primijetili je da je veliki broj poslodavaca koji uplaćuju naknadu, iz područja javne uprave/samouprave ili javnih poduzeća čime se opterećuje državni proračun, odnosno proračuni lokalnih/regionalnih samouprava.

Prema podacima Zavodu za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje invalida, više od 4000 poslodavaca (od 10.000 obveznika takvog zapošljavanja mjesečno), radije uplaćuje po 140 eura mjesečno, odnosno ukupno oko 1,6 milijuna eura mjesečno, nego da zaposle invalidne osobe? Kako to promijeniti?

To je uvijek mač s dvije oštrice. Često poslodavci žele zaposliti osobu s invaliditetom, no ne mogu pronaći adekvatnu osobu s invaliditetom za tu struku. Više je razloga, a najvažniji je vjerojatno prosječno niski

stupanj obrazovanja osoba s invaliditetom. Također, osobe s invaliditetom su sve donedavno išli u specijalizirane škole i gotovo da nije postojala integracija. Zbog svega navedenog, rekao bih da to što poslodavci plaćaju nikako nije „kazna“ već koristan doprinos onima koji se aktivnije bave tom tematikom. Npr. mi iz udruga koje poznajemo i osobe s invaliditetom i njihove mogućnosti, lakše ćemo pronaći adekvatan posao za njih i zaposliti ih – što je na kraju win win situacija. Veliki problem su i takozvane nevidljive osobe s invaliditetom. One žive u malim sredinama, za njih ni ne znamo, i često ih ne uspijevamo obuhvatiti raznim programima podrške.

Foto: Denis Marijon, osobni album

Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije